

[Faint, illegible text from the reverse side of the page, likely bleed-through from the previous page.]

S. 1192.

SZYMON TENENBAUM.

SPIS GADÓW, PŁAZÓW I SSAKÓW,
zebranych w Ordynacji Zamojskiej w gub. Lubelskiej.

coll. z „Pamiętnika przyrodz.”

Warszawa

Spis do
Zp. D-5207.
8. 9. 49
M.P.

SZYMON TENENBAUM.

Spis gadów, płazów i ssaków,

zebranych w Ordynacji Zamojskiej w gub. Lubelskiej.

Prowadząc badania entomologiczne z ramienia Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Ordynacji Zamojskiej w ciągu trzech lat ubiegłych, część czasu poświęciłem kręgowcom. Wszystko co się tyczy badanego terenu podałem w pracy p. t. „Chrzyszczce (Coleoptera), zebrane w Ordynacji Zamojskiej w gub. Lubelskiej“; chcąc więc uniknąć powtarzania, odsyłam czytelnika do tamtej pracy. Gdyby nie znalezienie kilku bardzo rzadkich zwierząt, spisu tego wcale bym drukiem nie ogłaszał; nie mogąc bowiem wiele czasu poświęcać kręgowcom, wielu gatunków, które na terenie Ordynacji napewno się znajdować muszą, nie zebrałem, spis przeto jest bardzo niekompletny. Ponieważ nie zaopatrzyłem się ani w broń myśliwską, ani w żelaza do łapania drobnych ssaków, więc było zgóry do przewidzenia, że wielu gatunków napewno nie uda mi się zdobyć. Z tej właśnie przyczyny nie mam ani jednego nietoperza; szukanie bowiem w dziuplach drzew zajęłoby mi zbyt wiele czasu, a takie rodzaje, jak myszy, norniki lub sorki, przypadkiem tylko w me ręce się dostały. Łapiąc owady, przesu-kałem znaczną ilość zbiorników wodnych, w których łapałem ryby niejednokrotnie; zebrałem jednak tak znikomy procent w stosunku do całości fauny ichtjologicznej, że spisu nie ośmielałem się podać; wymienię więc tylko kilka ciekawszych gatunków. Muszę przedewszystkiem zaznaczyć, że można jeszcze spotkać w dopływie Tanwi, w rzece Szumie, w okolicy Gorecka Kościelnego w powiecie Biłgorajskim nieliczne pstrągi (*Salmo fario* L.), które są tam już rzadkie ze względu na rabunkową gospodarkę miejscowych włościan. Rzeczka Szum jest jednym z bardzo nielicznych dla Królestwa stanowisk pstrąga i jako takie dotąd nie była notowana w literaturze. Kilkanaście lat temu pstrągi były tam, jak mi opowiadano, bardzo pospolite, teraz już z trudem tylko zdobyć można ładny okaz. W mojej obecności złapali chłopcy wiejscy w 1910 roku dwa okazy, które obecnie znajdują się w zbiorach Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie. Oprócz pstrąga licznie występują w Szumie głowacza białopłetwe (*Cottus gobio* L.), rzadziej miętusy (*Lota vulgaris* L.). Interesujące jest występowanie w Wieprzu pod samym Zwierzyńcem głowacza białopłetwego, a to z tego względu, że ryba ta zamieszkuje zazwyczaj miejsca o wartkim prądzie i dnie żwirowo-piaszczystym, podczas gdy na całej prawie przestrzeni między Zwierzyńcem a Obrocą dno Wieprza pokryte jest drobnym piaskiem i trocinami, pochodzącymi z tartaku. Najczęściej znaleźć tam można głowacze pod pniami zatopionych drzew wraz ze ślizami (*Cobitis*

barbatula L.). W Wieprzu poławiają węgorze, zaś nieżyjący dziś Jan Brandt złowił jesiota zachodniego (*Acipenser sturio* L.). W rok czy dwa lata przed moją pierwszą bytnością w Zwierzyńcu, t. j. przed rokiem 1910-ym, pan Chlebowski, miejscowy aptekarz, złapał w parku Zwierzynieckim w Wieprzu minoga strumieniowego (*Petromyzon planeri* Bloch); drugi okaz, zdaje się, że w tym samym miejscu, złapał w 1911 roku. Tyle tylko z ciekawszych nieco gatunków ryb udało mi się zanotować, sądząc, że każdy, najmniejszy nawet przyczynek do znajomości fauny krajowej przydać się może.

Przechodząc z kolei do gadów i płazów, spis ich tylko podaję. Spis ten jeżeli nie brać pod uwagę odmian, jest jak się zdaje całkowity, chyba tylko *Tropidonotus tessellatus* dałby się jeszcze odszukać.

AMPHIBIA

Ecaudata

- 1) *Rana esculenta* L. Wszędzie nad wodami, przeważnie stojącymi, bardzo pospolita.
- 2) „ *arvalis* Nills. Dość rzadka.
- 3) „ *temporaria* L. Wszędzie bardzo pospolita.
- 4) „ *agilis* Thom. Rzadka, ale rozpowszechniona. Spotykałem ją tylko pojedynczo, ale w wielu miejscach.
- 5) *Bufo vulgaris* Laur. Wszędzie bardzo pospolita.
- 6) „ *viridis* Laur. Rzadsza od poprzedniej.
- 7) „ *calamita* Laur. Bardzo rzadka. Jeden tylko okaz złapałem wieczorem w ogrodzie we wsi Ulów (pow. Tomaszowski).
- 8) *Hyla arborea* L. Wszędzie znaleźć ją można; miejscami rzadka, miejscami bardzo pospolita.
- 9) *Pelobates fuscus* Laur. Bardzo rzadka. Dwa okazy złapałem późnym wieczorem nad rzeczką w Hamerni w powiecie Biłgorajskim.
- 10) *Bombinator igneus* Laur. Miejscami wcale jej znaleźć niemożna, miejscami bardzo pospolita.

Caudata

- 11) *Salamandra maculosa* Laur. Gatunek ten, dotychczas w Królestwie nie spotykany, znalazłem po raz pierwszy w powiecie Tomaszowskim, w obrębie Dąbrowa, niedaleko wsi Rogóźno; drugi okaz znalazłem w powiecie Biłgorajskim (leśnictwo Kocudza, obręb Bukowa) pod wsią Zagrody Dąbrowicy, 4 wiorsty od Biłgoraja. Słyszałem, że ma się ona również znajdować na t. zw. Kamiennej Górze we Florjance, w powiecie Zamojskim.
- 12) *Molge cristata* Laur. Okazy dorosłe wszędzie pod pniami i korą, larwy zaś w wodzie.
- 13) „ *vulgaris* L. Wraz z poprzednim, lecz jeszcze pospolitszy.

REPTILIA

Chelonia

- 1) *Emys orbicularis* L. Na całym terenie Ordynacji nierzadki. W dość znacznej ilości widywałem go w stawach rybnych w Rogóźnie (pow. Tomaszowski) oraz w powiecie Biłgorajskim pod wsią Kozaki na t. zw. łąkach szopowych nad rzeczką Szumem.

Squamata.

Lacertina

- 2) *Anguis fragilis* L. Wszędzie bardzo pospolity.
- „ „ „ *var. incerta* Krynicki. Rzadszy niż forma typowa; pojedynczo znaleźć go można prawie wszędzie. Słyszałem, że jest bardzo pospolity na Bukowej Górze między Florjanką a Obroczą (pow. Zamojski). Pospolity również w leśnictwie Kocudza.
- 3) *Lacerta agilis* L. Miejscami dość pospolita, miejscami bardzo rzadka.
- „ „ „ *var. erythronota* Fitz. Od formy typowej znacznie rzadsza.
- 4) „ „ *vivipara* Jacq. Wszędzie pospolita, o wiele pospolitsza od *Lacerta agilis*.
- 5) „ „ *viridis* Laur. Bardzo rzadka. Duży okaz tego pięknego gatunku, na nieśćczęście bardzo już nadpsuty, znalazłem w Hamerni w powiecie Biłgorajskim.

Ophidia.

- 6) *Tropidonotus natrix* L. Spotyka się wszędzie nad wodami lub w lasach wilgotnych. Odmian jednak żadnych nie widziałem, choć zapewne możnaby je było na terenie Ordynacji znaleźć.
- 7) *Coluber longissimus* Laur. W roku 1868 Wałęcki znalazł drugie w Królestwie stanowisko tego węża o milę ku południowi od Zwierzyńca. Udało mu się wtedy zdobyć jeden tylko okaz. Od tego czasu przeszło 40 lat minęło, a o znalezieniu węża eskulapa w kraju nigdzie wzmianki nie było. Po raz pierwszy widziałem go w lipcu 1910 r. w tym samym miejscu, skąd pochodził okaz Wałęckiego. W okolicach Zwierzyńca jest on dość pospolity: przebywa głównie na t. zw. osadach, to jest porębach, oddawanych służbie leśnej pod uprawę. Oprócz tego są one dość pospolite na gęsto porośniętych stokach wzgórz, graniczących z temi osadami. Prawie wszystkie widziane przeze mnie okazy pochodzą z obrębu Grele, przeważnie z lasu zwanego Czerkies, oraz z miejscowości pobliskiej zwanej Nartem. Trafiają się one również w powiecie Biłgorajskim i Tomaszowskim, ale już bardzo rzadko. Najłatwiej węża eskulapa złapać można na osadzie nadgajowego we wsi Lasowce (obręb Grele) oraz na polach włościan tej wsi po żniwach, podczas zwożenia snopków z pola; wtedy na pewno liczyć można na schwytanie kilku egzemplarzy dziennie. Gajowi i włościanie znają go tu doskonale, opowiadają o nim przeróżne legendy i święcie wierzą w niezwykłą jadowitość jego ukąszeń. Z tego powodu tępią go niemiłosiernie, nie wiedząc o tem, jaką sami sobie wyrządzają szkodę. Jest on bowiem niezmiernie dla rolnika pożytecznym zwierzęciem, gdyż żywi się przeważnie myszami. Wąż eskulapa jest tu powszechnie nazywany położem lub płuzem, co początkowo w błąd mnie nawet wprowadziło, myślałem bowiem, że mowa jest o prawdziwych położach (*Zamenis gemonensis* Laur). Schwytanie takiego „położa“ wszelkie rozwiąło iluzję. Jeden ze schwytanych okazów dotychczas hoduję i w zupełności potwierdzić mogę zdanie Wałęckiego i Schreibersa o tem, że łatwo się oswaja. Z początku za zbliżeniem ręki, wyrzucał on nagle głowę naprzód i dość boleśnie gryzł. — Najmniejszy ze złapanych przeze mnie okazów mierzy 60 cm., największy 132 cm. długości.
- 8) *Coronella austriaca* Laur. Należy ją zaliczyć do rzadszych gatunków.

9) *Vipera berus* L. Wszędzie pospolita, najczęściej jednak można ją znaleźć na wrzosowiskach. W niektórych miejscowościach aż nazbyt dotkliwie obecność jej daje się odczuć mieszkańcom.

Dwa okazy, złapane w okolicach Zwierzyńca, przywiozłem do Warszawy, gdzie je przez kilka miesięcy hodowałem. Oswoity się bardzo mało: ilekroć je brałem do ręki, zawsze usiłowały gryźć. Podawane im myszy zawsze zagryzały, nigdy ich jednak nie chciały zjeść. Gdy raz przez nieostrożność zostawił otwarte drzwiczki terrarium, obie wylazły i przez kilka dni ich znaleźć nie mogłem. Nie chcąc, by się to raz jeszcze mogło powtórzyć, obie zakonserwowałem.

Dwie jej ważniejsze odmiany: *var. cherssea* L. i *var. prester* L. łapałem w leśnictwie Kocudza w powiecie Biłgorajskim.

MAMMALIA

Carnivora.

Canis lupus L. Wilk w lasach Ordynacyi nie gnieździ się już zupełnie, zrzadka tylko z innych lasów zachodzi. Opowiadał mi jeden gajowy, że widział wilka 6 lat temu w powiecie Tomaszowskim; nie słyszałem, by go tu kto później widział. Dawniej były one niezmiernie pospolite.

Canis vulpes L. Lis wszędzie jeszcze pospolity.

Martes abietinum A. Magn. Kuna leśna czyli tumak Rzadka.

„ *foina* Briss. Kuna domowa czyli kamionka. Pospolita.

Foetorius putorius L. Tchórz nierzadki.

„ *lutreola* Keys et Blas. Łasica norka. Martwy okaz tego zwierzątka znalazłem w obrębie Dąbrowa w powiecie Tomaszowskim, pod wsią Sabaudja; był on cały przepełniony *Necrophorusami* i *Silphami*, o wypchaniu więc mowy nawet być nie mogło.

Foetorius vulgaris Rich. Łasica łaska — wszędzie pospolita.

„ *ermineus* L. Łasica gronostaj. Ładne to zwierzątko dość licznie się znajduje w leśnictwie Kocudza. Obręb Ossowce powiatu Biłgorajskiego.

Lutra vulgaris Erxl. Wydra. Trudno stanowczo odpowiedzieć, czy jest ona pospolita, czy rzadka, bardzo to bowiem ostrożne zwierzę i podejść się daje niełatwo. Skórki z bitych w Ordynacyi okazów widziałem.

Meles taxus Pall. Borsuk — pospolity na całej przestrzeni.

Insectivora.

Talpa europaea L. Kreta oczywiście do najpospolitszych ssaków zaliczyć należy. W 1910 r. znalazłem w miejscowości Nart, kilka wiorst od Zwierzyńca, śliczną jasno-popielatą aberację.

Sorex vulgaris L. Ryjówkę pospolitą wszędzie spotkać można.

„ *pygmaeus* Pall. Ryjówka malutka. Trzy okazy tego ładnego zwierzątka znalazłem w r. 1911-ym w spróchniałym pniu w Panasówce. Próbowałem je hodować, ale pożywienia przyjmować nie chciały, dawane im mleko nie wystarczyło i po kilku dniach zdechły. Największy okaz mierzył 49 mm + 33 ogon, najmniejszy 43 mm + 35 ogon.

Crossopus fodiens Pall. Rzęsorek rzeczek. Znalazłem go w Hamerni w pow. Biłgorajskim nad rzeczką Sopot.

Crocidura aranea L. Ziębełek myszaty. Znalazłem go w roku 1910 w Obroczy pod Zwierzyńcem na polu.

Erinaceus europaeus L. Jeż. Dość rzadki.

Rodentia

Mus decumanus Pall. Szczur wędrowny. Nigdzie go niebrak.

„ *rattus* L. Sam go nie widziałem, wszyscy jednak dwa gatunki szczura rozróżniają, przypuszczam więc, że i szczur śniady na tym terenie się znajduje.

„ *musculus* L. Mysz pospolita. Wszędzie.

„ *sylvaticus* L. Mysz leśna. Pospolita.

„ *agrarius* Pall. Mysz polna. Na żadnym polu jej niebrak.

„ *minutus* Pall. Mysz badylarka. Gniazdo tej myszki znalazłem w Gorecku Kościelnym.

Cricetus frumentarius Pall. Chomik. Nie widziałem go ani razu, według jednak wiarygodnych zaświadczeń napewno się tu znajduje, choć nigdzie podobno w większej ilości nie występuje.

Hypudaeus glareolus Schreb. Nornica ruda. Złapałem ją na polu w Ulowie. Gdy jej się bacznie przyglądał, tak mocno mnie w rękę ugryzła, że odruchowo ją rzucił na ziemię. Schowała się natychmiast do jakiejś norki i nie mogłem jej później odnaleźć.

Paludicola amphibius L. Polnik ziemnowodny. Nad wodami, szczególnie koło młynów, bardzo pospolity.

Arvicola arvalis Pall. Bardziej jeszcze pospolity niż *Mus agrarius*.

„ *subterraneus* Selis. Polnik łąkowy. W 1910 r. złapałem jeden okaz pod wsią Obrocz w powiecie Zamojskim. Znajduje się on w zbiorach Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Sciurus vulgaris L. Wiewiórka. Pospolita i liczna.

„ „ *var. carpathica* Pietruski. Jeden okaz widział w końcu sierpnia 1912 r. p. Janusz Domaniewski w okolicach Zwierzyńca.

Spermophilus guttatus. Suseł perełkowany. Był notowany z okolic Zamościa, Szczepieszyna i Hrubieszowa. Widziałem go pod Biłgorajem na polach wsi Dąbrowica, gdzie licznie występuje, oraz pod Frampołem (powiat Zamojski) na polach wsi Radzięcin.

Myoxus glis. Popielica. Jeden piękny okaz znalazłem w dziupli spróchniałej czereśni w bukowo-grabowym lesie w Podlesiu (pow. Zamojski), gdzie znajdowało się gniazdo całej rodziny, składającej się z pięciu czy sześciu sztuk. Hodowałem ją, była bardzo łaskawa, do ręki się dawała brać, nie broniąc się. Przy przewożeniu z Podlesia uciekła z klatki i zginęła.

Muscardinus avellanarius Wagn. Orzesznica. Jeden okaz widziałem w Podlesiu.

Lepus europaeus Pall. Zając szarak pospolity.

Artiodactyla

Sus scrofa. Dzik. Pospolity.

Dama vulgaris Brookes Daniel. Do lat ostatnich pod osadą Zwierzyniec znajdowała się duża ogrodzona przestrzeń lasu, na której hodowane były, między innymi, i daniela. Gdy w roku 1906 czy 1907-ym ogrodzenie to rozebrano, zwierzęta rozeszły się po lesie i wkrótce większość przez chłopów została wybita; bardzo nieliczne tylko tułają się jeszcze gdzieśgdzie. Małe stadko danieli, z kilku osobników złożone, widziałem w obrębie Grele pod wsią Guciów.

Cervus elaphus L. Jeleń. I ten już do bardzo pospolitych zwierząt nie należy. Po rozrodzeniu zwierzyńca, zupełnie prawie oswojone jelenie podchodziły pod same chałupy. Kłusownicy trzebili je w straszny sposób. Jak mi mówiono, funt mięsa jeleniego kosztował kilka lat temu 2 kopiejki.

„ *capreolus* L. Sarna. Pospolita.

